

BISKUP – PASTERZ I OJCIEC ORZEKAJĄCY PRAWDĘ O MAŁŻEŃSTWIE

Dr hab. Marta Greszata-Telusiewicz, prof. KUL – KUL LUBLIN

kierownik Katedry Kościelnego Prawa Procesowego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

WPROWADZENIE

Mitis Iudex Dominus Iesus, co można przetłumaczyć „Pan Jezus łagodnym sędzią” - to tytuł motu proprio opublikowanego przez papieża Franciszka, reformującego kanoniczny proces o nieważność małżeństwa. Główną intencją zmian w nim wprowadzonych jest uproszczenie i przyśpieszenie działania sądów kościelnych. Wprowadzona została instytucja „krótkiego procesu”, trwającego zaledwie 30 dni i stosowanego, gdy sprawę wnoszą zgodnie obie strony. Może on być przeprowadzany w jedynie w takich przypadkach, gdzie sprawa nieważności małżeństwa jest ewidentna i nie wywołuje wątpliwości. W takich sytuacjach definitywną decyzję w formie wyroku może podejmować biskup diecezjalny. Nie trzeba również, jak to miało miejsce do tej pory, przekazywać każdej sprawy zakończonej orzeczeniem nieważności małżeństwa automatycznie do sądu drugiej instancji. Biskup może też, jeśli uzna to za konieczne po zakończeniu „krótkiego procesu” skierować sprawę z powrotem do procesu zwykłego¹.

Przewodniczący Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, kard. Francesco Coccopalmerio, podkreślił, że papież Franciszek poprzez dokument *Mitis Iudex Dominus Iesus* niczego nie zmienia w nauczaniu Kościoła o małżeństwie, nie wprowadza „kościelnych rozwodów”, tylko ze względów duszpasterskich upraszcza niektóre procedury. „Mówimy tutaj o procesie, który prowadzi do stwierdzenia nieważności małżeństwa. Czyli po pierwsze: chodzi o to, żeby zobaczyć czy małżeństwo było lub nie było zawarte, i jeśli nie było zawarte, to wtedy stwierdzamy jego nieważność. A więc nie chodzi tutaj o proces, który unieważnia związek małżeński. Nieważność i unieważnienie to dwie różne rzeczy. Stwierdzenie nieważności małżeństwa, to coś zupełnie innego niż decyzja o unieważnieniu związku małżeńskiego. Zmiany są natury czysto duszpasterskiej i polegają na tym, by przyśpieszyć procesy stwierdzenia nieważności małżeństwa, tak aby szybciej służyć wiernym, którzy znaleźli się w takich sytuacjach. Zasady są zupełnie jasne: proces stwierdzenia nieważności małżeństwa z pewnością może zostać przyspieszony, jednak musi się to dziać z całkowitym poszanowaniem jego natury, którym jest poszukiwanie prawdy” - powiedział kard. Coccopalmerio podczas prezentacji motu proprio w biurze prasowym Watykanu².

¹ niezależna.pl z dnia 09.09.2015.

² niezależna.pl z dnia 09.09.2015.

Istotą każdego kanonicznego procesu spornego jest rozpoznanie i rozstrzygnięcie wątpliwości przez sędziego, która to wątpliwość pojawia się pomiędzy stronami procesowymi o rzecz podlegającą jurysdykcji sądownictwa kościelnego a jego najwłaściwszym iacińskim odpowiednikiem jest określenie *iudicium*³. Proces można też przedstawić jako serię aktów i norm, które kończą się wypełnieniem aktu końcowego, jakim jest rozstrzygnięcie sporu⁴. W każdym kanonicznym *iudicium* można wyodrębnić jego najistotniejsze następujące elementy strukturalne: przedmiot sporu, strony, sędziego i przepisy prawne dotyczące postępowania stron i sędziego w odniesieniu do przedmiotu sporu. Wśród elementów strukturalnych procesu kanonicznego należy jeszcze podkreślić istnienie relacji prawnych, które tworzą się podczas jego trwania pomiędzy stroną powodową, stroną pozwaną, sędzią a przedmiotem sporu. Ponadto, w *iudicium* można wskazać jego najistotniejsze następujące elementy proceduralne: składanie skargi powodowej, określanie formuły sporu lub formuły wątpliwości, dowodzenie, dyskusja sprawy, wyrokowanie i ostatni - zaskarżenie wyroku⁵.

Wszystkie te elementy i działania związane z bardzo drobiazgową i starannie zaplanowaną rzeczywistością procesu kanonicznego są realizowane w świetle zasady słuszności kanonicznej, która wynika z ducha Ewangelii. U podłoża wskazywania wszystkich elementów strukturalnych i proceduralnych procesu leży dążenie do harmonii z najwyższym prawem Kościoła, jakim jest dobro dusz⁶.

Zarówno w ramach poszczególnych elementów strukturalnych *iudicium* jak też w kolejnych etapach postępowania, sędziego prowadzi w konkretnych działaniach szereg zasad procesowych. Jedne z tych zasad regulują bardziej relacje pomiędzy uczestnikami procesu, inne mogą wskazywać na obowiązki poszczególnych osób, jeszcze inne pomagają rozeznaczyć, która z zasad interpretacyjnych w danym momencie wydaje się najważniejsza. Właśnie w takich przypadkach niezwykle przydatna może się okazać nadrzędna zasada *salus animarum suprema lex esto*, zgodnie z którą wszyscy uczestnicy postępowania muszą maksymalnie dotrzeć do prawdy obiektywnej, bez której ustalenia grozi wydanie przez sędziego niesprawiedliwego wyroku. A takiego wyroku sędziemu nie wolno wydawać. Stąd pojawia się szczególnie związek, jak się wydaje, zasady *suprema lex* oraz zasady prawdy obiektywnej.

W tym kontekście właśnie należy spojrzeć na uprawnienia biskupa diecezjalnego jako sędziego w skróconym procesie małżeńskim. Zostają na niego nałożone obowiąz-

³ Por. M. Greszata. *Iudicium cum principiis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*. Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Lublin 2008 s. 77 – 170.

⁴ Sobański zauważa, że wyrok jest wynikiem procesu poznawczego, czyli rozpoznawania sprawy. Rozpoznaje żywy sędzia i dlatego to rozpoznanie zawsze nosi cechy subiektywności. Normy proceduralne mają tę subiektywność trzymać w ryzach, ale nie są w stanie wyeliminować jej zupełnie. Zob. R. Sobański. *O etosie stosowania prawa*. [W:] M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A. N. Schulz (red.), *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*. Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2008 s. 919.

⁵ Por. Greszata. *Iudicium cum principiis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*. Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Lublin 2008 s. 77 – 170.

⁶ E. Labandeira. *Sekcja II. Procedura przy usuwaniu lub przenoszeniu proboszczów*. [W:] P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*. Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011 s. 1314.

ki procesowe, których celem jest właśnie zbawienie dusz. Oczywiście wynikają one z obowiązujących kodeksowych przepisów procesowych, ale tym samym nieustannie pozostają w duchu zasady słuszności kanonicznej, która wynika z ducha Ewangelii.

1. SĘDZIA W SŁUŻBIE PRAWDY

W każdej diecezji i dla wszystkich spraw, wprost przez prawo nie wyjątych, sędzią pierwszej instancji jest biskup diecezjalny, który może wykonywać władzę sądową osobiście lub poprzez innych⁷. W ogólności, sędzią jest osoba piastująca urząd publiczny, na mocy którego może ona sądzić sprawy i wymierzać sprawiedliwość⁸. Sędzią kościelnym zaś jest osoba mająca udział w kościelnej władzy sądowej, dzięki czemu może rozpatrywać i autorytatywnie rozstrzygać spory zgodnie z prawem kościelnym⁹. Urząd sędziego kościelnego jest urzędem publicznym, gdyż służy dobru wspólnemu Kościoła. Urząd ten stoi na straży praworządności w życiu społecznym i umacnia sprawiedliwość, jako podstawę stosunków międzyludzkich¹⁰. W wyniku urzędowej działalności sędziego można przywrócić naruszony porządek prawny oraz obronić swoje prawo do życia w sprawiedliwości i słuszności. Sędzia kościelny nie działa na mocy własnego autorytetu, lecz na podstawie jurysdykcji sądowej prawnie uzyskanej wraz z pełnią władzy rządzenia¹¹, albo też wraz z urzędem¹². Wymierza on sprawiedliwość zgodnie z obowiązującym prawem materialnym i stosuje procedurę przewidzianą w kanonicznym prawie procesowym¹³.

Sędziemu kościelnemu w każdym procesie przysługuje wolność w podejmowaniu decyzji, jaką przyznaje mu Prawodawca kościelny, który wymaga od niego odpowiednich kwalifikacji i kompetencji oraz precyzyjnego zachowania procedury, prawidłowego administrowania sprawiedliwością oraz moralnej pewności do wyrokowania. Po-

⁷ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983) pars II, 1 – 317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallotinum, Poznań 1984 (dalej CIC), c. 1419.

⁸ T. Pawluk. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 4. *Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*. Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990 s. 182; por. R. Sztymiler. *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińskiego – Mazurskiego, Olsztyn 2000 s. 58.

⁹ T. Pawluk. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 4. *Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*. Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990 s. 182; por. A. Dzięga. *Władza sędziego kościelnego*. [W:] T. Rozkrut (red.), *Urzędy sądowe – władza i służba. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11 – 12 października 2004 roku*. Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2005 s. 24.

¹⁰ R. Sztymiler. *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińskiego – Mazurskiego, Olsztyn 2000 s. 58.

¹¹ CIC c. 135 § 1; por. R. Sobański. *Tytuł VIII. Władza rządzenia*. [W:] J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom I, Księga I, Normy ogólne*. Pallotinum, Poznań 2007 s. 220 – 222. Jedynie Biskup Kościoła Rzymskiego posiada władzę, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrepowany, co można wskazać, jako zasadę wolności religijnej; por. CIC c. 331.

¹² CIC c. 1421 § 1; por. Pontificium Consilium De Legum Textibus, *Instructio „Dignitas connubii” servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii* (25 I 2005). *Communicationes* 37 (2005), s. 11 – 89 (dalej DC), art. 43 § 1.

¹³ CIC c. 135 § 3; por. DC 32 § 1; por. R. Sobański. *Tytuł VIII. Władza rządzenia*. [W:] J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom I, Księga I, Normy ogólne*. Pallotinum, Poznań 2007 s. 220 – 222.

nadto, chociaż Kodeks Prawa Kanonicznego nakłada na sędziego obowiązek szybkiego zakończenia procesów w pierwszej i drugiej instancji, to jednak nie powinno to doprowadzać do powstania sytuacji ze szkodą dla sprawiedliwości oraz ze szkodą dla ochrony praw wszystkich stron w sporze oraz wspólnoty, której te strony są członkami¹⁴.

Sędzia kościelny, zdaniem Szytchmiera, jest zobowiązany przedstawioną mu wątpliwość rozstrzygnąć zgodnie z wynikami zebranego materiału dowodowego¹⁵, normami prawnymi i wewnętrznym przekonaniem. Sędzia ma w tej kwestii do pomocy wypracowane i wypróbowane rozwiązania. Może on oczywiście przyjmować nowe rozwiązania, które wynikają z wymagań i doświadczeń współczesności. Te nowe elementy w procesie kanonicznym pojawiają się jako jego nowe cechy. Są nimi: szersze niż dawniej uwzględnianie prawdy materialnej a nie tylko formalnej, większa elastyczność norm procesowych, szybsze tempo procesu. Normy uwzględniające te nowe elementy weszły do nowego prawa kanonicznego po uprzednim sprawdzeniu ich w praktyce systemu *Common Law* lub w Rocie Rzymskiej. Wynikają one również z nadrzędnego celu prawa kościelnego, czyli *salus animarum*¹⁶.

Podsumowując, sędzia jest jedną z tych osób pełniących urząd w sądownictwie kościelnym, których prawa i obowiązki oscylują wokół zachowywania właściwej procedury sądowej. W imieniu Kościoła rozpoznaje i rozstrzyga on spory przedstawione mu przez wiernego zgodnie z zakresem właściwości sądowej. Spory, w czasie których przestrzega się wszystkich zasad procesowych pozostających w służbie naczelnej zasady procesowej poszukiwania prawdy obiektywnej, do której respektowania zobowiązani są wszyscy urzędnicy sądownictwa kościelnego i wszyscy uczestnicy procesu. A realizacja tej zasady, z kolei, jest koniecznym warunkiem skuteczności zasady *salus animarum*.

2. BISKUP JAKO SĘDZIA W SŁUŻBIE PRAWDY

Naczelną dyrektywą kodeksową jest ustanowienie w każdej diecezji i dla wszystkich spraw, wprost przez prawo nie wyjętych, sędziego pierwszej instancji, którym jest biskup diecezjalny, który może wykonywać władzę sądową osobiście lub poprzez innych¹⁷. Następnym tego przepisu jest przedstawiony w artykule 5 motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* proces małżeński skrócony przed biskupem (*De processu matrimoniali brevior coram Episcopo*).

¹⁴ T. Rozkrut. *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej (1979 - 2003)*. Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2003 s. 97.

¹⁵ Współcześnie, przy zbieraniu materiału dowodowego można się posłużyć międzynarodową współpracą między sądową. Na ten temat szerzej zob. R. Szytchmier. *Rekwizycje sądowe*. „Stowarzyszenie Kanonistów Polskich. Biuletyn” 14 (2004) nr 17, s. 64 – 67. Szerzej na temat struktury etapu dowodowego zob. Z. Grocholewski. *Struktura etapu dowodowego procesu*. [W:] A. Dębiński, E. Szczot (red) *Plenitudo legis dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Bronisławowi W. Zubertowi OFM z okazji 65 rocznicy urodzin*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2000 s. 355 – 378.

¹⁶ R. Szytchmier. *Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego, Olsztyn 2003 s. 34; por. E. Colagiovanni. *Aspetti dinamici della cultura processualistica moderna. La giustizia nella Chiesa: fondamento divino e cultura processualistica moderna*. Città del Vaticano 1997 p. 126 – 134.

¹⁷ CIC, c. 1419.

Z kanonu 1676 § 2 nowego motu proprio wynika, że małżonkowie mogą jedynie postulować i prosić o proces biskupi, jednakże z całą stanowczością trzeba stwierdzić, że to oficjał decyduje o tymże trybie postępowania. A może on zdecydować o trybie biskupim jedynie wtedy, gdy są spełnione wszystkie wymagane prawem warunki, podobnie jak w przypadku procesu dokumentalnego. Odmawiając stronie prawa do procesu biskupiego nie odmawia się jej prawa do procesu w ogóle, tylko odmawia się konkretnego trybu. Wprowadzenie takiej selekcji jest konieczne, ponieważ strona procesowa nie posiada fachowej wiedzy kanonistycznej na temat możliwości prowadzenia procesu, by móc decydować o takich kwestiach. Oczywiście należy założyć, że strona ma dostęp do różnych informacji i możliwość korzystania z fachowej porady, ale nie w każdym przypadku jest to możliwe, a prawo musi być równe wobec wszystkich.

Z przepisu kanonu 1683, 1° jasno wynika, że jednym z warunków wszczęcia skróconego procesu biskupiego jest złożenie *petitio* przez obydwójce małżonków lub przez jednego z nich za zgodą drugiego. Wydaje się, iż należy to rozumieć w ten sposób, że skargę powodową składa jeden małżonek, do czego przychyła się drugi i co popiera drugi lub obydwójce, co też jest wyrazem obopólnej zgody na proces. Myślę, że zapis tego kanonu nie pozostawia większych wątpliwości w kwestii jego rozumienia i interpretacji. Jednakże, moim zdaniem, termin określający zgodność małżonków, należy rozumieć maksymalistycznie, to znaczy nie chodzi tylko o to, iż jeden małżonek chce nieważności małżeństwa a drugi na to się zgadza i dalsze prowadzenie sprawy pozostawia sądowni. Raczej chodzi o to, że obydwójce małżonkowie zgodnie chcą procesu, takiego właśnie procesu i pozostają w pełnej dyspozycji dla sądu w zakresie dochodzenia do prawdy obiektywnej. Drugorzędne jest jedynie to, czy skarga powodowa jest złożona jako łączna, czy też składa ją jeden małżonek, a drugi to pisemnie akceptuje.

Wzmocnieniem tego przepisu jest wprowadzenie artykułu 15 do Zasad Proceduralnych. Wynika z niego, że jeżeli w sądzie została przedłożona skarga powodowa w celu rozpoczęcia procesu zwykłego, jednak wikariusz sądowy uważałby, że może ona zostać rozpoznana w procesie skróconym biskupim, to powinien on wraz z notyfikacją skargi stronie pozwanej, która jej nie podpisała, równocześnie poprosić ją o poinformowanie sądu, czy zamierza przyłączyć się do złożonego wniosku i uczestniczyć w procesie. Ilekroć będzie to konieczne, to wikariusz sądowy powinien poprosić stronę lub strony, które podpisały skargę o jak najszybsze jej uzupełnienie¹⁸.

Z przepisów bardzo wyraźnie wynika, że strony mogą jedynie prosić o taki rodzaj procesu, ale decyzję o jego prowadzeniu może podjąć jedynie oficjał i to tylko w takiej sytuacji, gdy są spełnione łącznie wszystkie warunki niezbędne do prowadzenia tego procesu, płynące z kanonu 1683: 1) roszczenie złożone przez obydwójce małżonków lub przez jednego z nich za zgodą drugiego; 2) zaistniałe okoliczności faktyczne i osobowe, poparte zeznaniami lub dokumentami, które nie wymagają przeprowadzenia dokładniejszego badania lub dochodzenia oraz w sposób oczywisty wskazują na nieważność¹⁹.

¹⁸ Litterae Apostolicae Motu Proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* (08.09.2015) (dalej MP *Mitis iudex*), art. 15.

¹⁹ MP *Mitis iudex*, c. 1683.

Jeśli chodzi o punkt pierwszy kanonu 1683, to jemu była już poświęcona uwaga, ale zupełnie odrębnego pochylenia się wymaga drugi punkt tegoż kanonu. Otóż powinno chodzić o takie okoliczności dotyczące faktów i osób, które poparte jedynie zeznaniami lub dokumentami, nie wymagają dokładniejszego rozpoznawania i w sposób oczywisty wskazują na nieważność małżeństwa. Myślę, że owe kryterium oczywistości wskazane przez Prawodawcę w tym punkcie jest niezwykle trudne do zweryfikowania, chociaż w rzeczywistości to kryterium ma przecież ułatwiać, taki jest przynajmniej zamysł Prawodawcy. Oczywiście, ten kanon należy odczytywać w łączności z art. 14 § 1 zasad proceduralnych, gdzie są wyliczone podstawy nieważności małżeństwa.

Wracając jednak do wikariusza sądowego, to właśnie on, po wcześniejszej weryfikacji warunków niezbędnych do prowadzenia skróconego procesu biskupiego, w tym samym dekrete, w którym określa formułę wątpliwości, powołuje instruktora i asesora oraz wzywa wszystkich, którzy powinni wziąć udział, na posiedzenie (sesję sądową), które winno odbyć się w ciągu trzydziestu dni²⁰. Wikariusz sądowy jako najważniejszy decydent procesu biskupiego.

Podobna sytuacja ma miejsce, gdy chodzi o proces dokumentalny o nieważność małżeństwa, który, jak wynika z przepisów, również może być prowadzony w trybie procesu skróconego biskupiego²¹. Ale w tym przypadku, proces ten może być poprowadzony również przez samego oficjała lub innego wyznaczonego przez niego sędziego, nie musi to być biskup.

Co więcej, jeżeli w sądzie zostaje przedłożona skarga powodowa w celu rozpoczęcia procesu zwykłego, a wikariusz sądowy uważałby, że może ona zostać rozpoznana w procesie skróconym, powinien on wraz z notyfikacją skargi zgodnie z kanonem 1676 § 1 stronie pozwanej, która jej nie podpisała, równocześnie poprosić ją o poinformowanie sądu, czy zamierza przyłączyć się do złożonego wniosku i uczestniczyć w procesie²². Jak się wydaje, treść artykułu 15 zawartego w zasadach proceduralnych, pozwala wikariuszowi sądowemu, oczywiście po wcześniejszym właściwym rozpoznaniu wymaganych prawem warunków, skłonić strony do prowadzenia procesu o nieważność małżeństwa w trybie skróconego procesu biskupiego. Jest to oczywiście możliwe po uzupełnieniu niezbędnych warunków.

Na wikariuszu sądowym spoczywa szczególna odpowiedzialność za decyzję i przygotowanie procesu biskupiego, chociaż jak wynika z przepisów on sam nie musi być instruktorem w sprawie²³. Skutkiem, najistotniejszym efektem decyzji oficjała, po której ma nastąpić szereg działań instruktora i innych uczestników postępowania, powinno być osiągnięcie pewności moralnej przez biskupa lub jej brak, co z kolei skutkuje cofnięciem sprawy do rozpatrzenia w trybie procesu zwyczajnego. Wynika to z treści kanonu 1687 § 1. Tego typu rozwiązanie jest oczywiście konieczne z punktu widzenia uprawnienia strony do procesu i tym samym zachowania sprawiedliwości w Ludzie Bożym. Ale z drugiej strony nie jest ono pożądane z punktu widzenia zasady ekonomii

²⁰ MP *Mitis iudex*, c. 1685.

²¹ MP *Mitis iudex*, c. 1688.

²² MP *Mitis iudex*, art. 15.

²³ MP *Mitis iudex*, art. 16.

procesowej, bo tym samym zamierzenia dotyczące usprawnienia i szybszego prowadzenia spraw małżeńskich zostają obrócone w niwecz.

Wikariusz sądowy, więc po weryfikacji warunków płynących z kanonu 1683 oraz po weryfikacji treści skargi powodowej, czy jest ona sporządzona zgodnie z przepisami prawa a jeszcze przed wyznaczeniem instruktora i asesora, powinien bacznie przyrzeć się zebranym materiałom procesowym, czy na przyszłość rokują one osiągnięcie pewności moralnej przez biskupa diecezjalnego. Jeżeli jest to w jakikolwiek sposób wątpliwe, to należałoby zrezygnować z procesu biskupiego i wskazać małżonkom tryb procesu zwyczajnego, do którego w razie późniejszych wątpliwości i tak dojdzie, tylko że już po niepotrzebnie podejmowanych wcześniejszych czynnościach procesowych, które skądinąd z pewnością da się wykorzystać jako materiał dowodowy.

WNIOSKI

Najważniejszym wnioskiem płynącym z powyższych dywagacji jest podkreślenie, wręcz wydobyć na światło dzienne i zauważenie przesłania urzędu sędziego nie tylko jako funkcjonariusza trybunału kościelnego, ale przede wszystkim jako strażnika naczelnej zasady kodeksowej *salus animarum*. Biskup diecezjalny zaś, jako sędzia jest nie tylko orzecznikiem dla swoich diecezjan, ale przede wszystkim pasterzem w swojej diecezji.

W skróconym procesie biskupim każdy biskup diecezjalny jest sędzią w swojej diecezji, ale przy tej okazji chodzi o coś więcej niż tylko o *iustus iudex*, chodzi jeszcze o *mitis iudex*. Sam Papież Franciszek we wstępie do motu proprio pisze, potwierdzając ostatecznie w praktyce postanowienia Soboru Watykańskiego II, że każdy biskup w swoim Kościele, w którym został ustanowiony pasterzem i głową, tym samym jest też sędzią wobec wiernych, którzy zostali mu powierzeni. Zatem, biskup rozpatrując sprawy o nieważność małżeństwa w trybie skróconym działa nie tylko jako sędzia, mając pełnię władzy na swoim terytorium, ale także jako pasterz i głowa swojego Kościoła. Porządkuje on w ten sposób nie tylko kwestie ściśle sądowe, ale poprzez nie zaprowadza porządek duszpasterski.

SUMMARY

A bishop – a minister and a father deciding on the truth about marriage

Mitis Iudex Dominus Iesus, which can be translated as “The Lord Jesus, the Gentle Judge” is the title of a *motu proprio* published by Pope Francis. It amends the canonical marriage nullity proceedings. The introduced changes are mainly aimed at the simplicity and speed of the operation of ecclesiastical courts. Thus the entitlements of the diocesan bishop to act as a judge in the shortened marriage nullity proceedings should be viewed in this context. The process’s obligations, whose ultimate purpose is the salvation of souls, will be imposed on him. Naturally, they result from the valid code procedural provisions, yet at the same time they remain in keeping with the spirit of canonical legitimacy, which, in turn, stems from the spirit of the Gospel. In the shortened bishop’s proceedings, each diocesan bishop is a judge in his own diocese. However, as well as being a *iustus iudex* (*just judge*) he must also embrace being something

more, namely *mitis iudex* (gentle judge). In the introduction to the *motu proprio* Pope Francis writes that each bishop in the Church for which he was appointed a minister and a head is also a judge of his believers who were entrusted to him. Thus the Pope ultimately confirms in practice the decisions of the Second Vatican Council. Therefore the bishop deciding in the case of marriage nullity in the shortened form acts not only as a judge, holding full authority over his diocese, but also as a minister and head of his Church. In this way he not only puts all strictly judicial issues in order but also, through them, introduces ministerial order.

(translated by Agit Centrum Tłumaczeń)

STRESZCZENIE

Mitis iudex Dominus Iesus, co można przetłumaczyć „Pan Jezus łagodnym sędzią” - to tytuł motu proprio opublikowanego przez papieża Franciszka, reformującego kanoniczny proces o nieważność małżeństwa. Główną intencją zmian w nim wprowadzonych jest uproszczenie i przyśpieszenie działania sądów kościelnych. W tym kontekście właśnie należy spojrzeć na uprawnienia biskupa diecezjalnego jako sędziego w skróconym procesie małżeńskim. Zostają na niego nałożone obowiązki procesowe, których celem jest właśnie zbawienie dusz. Oczywiście wynikają one z obowiązujących kodeksowych przepisów procesowych, ale tym samym nieustannie pozostają w duchy zasady słuszności kanonicznej, która wynika z ducha Ewangelii. W skróconym procesie biskupim każdy biskup diecezjalny jest sędzią w swojej diecezji, ale przy tej okazji chodzi o coś więcej niż tylko o *iustus iudex*, chodzi jeszcze o *mitis iudex*. Sam Papież Franciszek we wstępie do motu proprio pisze, potwierdzając ostatecznie w praktyce postanowienia Soboru Watykańskiego II, że każdy biskup w swoim Kościele, w którym został ustanowiony pasterzem i głową, tym samym jest też sędzią wobec wiernych, którzy zostali mu powierzeni. Zatem, biskup rozpatrując sprawy o nieważność małżeństwa w trybie skróconym działa nie tylko jako sędzia, mając pełnię władzy na swoim terytorium, ale także jako pasterz i głowa swojego Kościoła. Porządkuje on w ten sposób nie tylko kwestie ściśle sądowe, ale poprzez nie zaprowadza porządek duszpasterski.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa:

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Paulii PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983) pars II, 1 – 317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallotinum, Poznań 1984.

Litterae Apostolicae Motu Proprio Mitis Iudex Dominus Iesus (08.09.2015).

Pontificium Consilium De Legum Textibus, Instructio „Dignitas connubii” servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii (25 I 2005). *Communicationes* 37 (2005), s. 11 – 89.

Literatura:

Colagiovanni E., *Aspetti dinamici della cultura processualistica moderna. La giustizia nella Chiesa: fondamento divino e cultura processualistica moderna*. Città del Vaticano 1997.

- Dzięga A., *Władza sędziego kościelnego*, [w:] T. Rozkrut (red.), *Urzędy sądowe – władza i służba. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11 – 12 października 20014 roku*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2005, s. 15 - 33.
- Greszata M., *Iudicium cum principiis. Kodeksowa weryfikacja wybranych zasad procesowych w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Lublin 2008.
- Grocholewski Z., *Struktura etapu dowodowego procesu*, [w:] A. Dębiński, E. Szczot (red.), *Plenitudo legis dilectio. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Bronisławowi W. Zubertowi OFM z okazji 65 rocznicy urodzin*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2000, s. 355 - 378.
- Labandeira Eduardo, *Sekcja II. Procedura przy usuwaniu lub przenoszeniu proboszczów*. [w:] P. Majer (red.), *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*. Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011, s. 1307 – 1314.
- niezależna.pl z dnia 09.09.2015.
- Pawłuk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, T. 4, Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990.
- Rozkrut T., *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej (1979 - 2003)*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów 2003.
- Sobański R., *O etosie stosowania prawa*, [w:] M. Andrzejewski, L. Kociucki, M. Łączkowska, A. N. Schulz (red.), *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Smyczyńskiego*, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2008, s. 913 - 921.
- Sobański R., *Władza rządzenia*, Tytuł VIII, [w:] J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Tom I, Księga I, Normy ogólne, Pallotinum, Poznań 2007, s. 212 – 233.
- Sztychmiller R., *Ochrona praw człowieka w normach kanonicznego procesu spornego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego, Olsztyn 2003.
- Sztychmiller R., *Rekwizycje sądowe*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 14 (2004), nr 17, s. 63 – 82.
- Sztychmiller R., *Sądownictwo kościelne w służbie praw człowieka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko – Mazurskiego, Olsztyn 2000.

***Nastawaj w porę i nie w porę, wykazuj błąd, napominaj,
podnoś na duchu z całą cierpliwością, w każdym nauczaniu”***

(2 Tm 4, 2)